

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА;
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.1.33>

БАЛАБАН С.М., МАХЛАЙ О.М.

**СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ОПЕРАТИВНОГО
СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ФАКТАМИ
РОЗКРАДАНЬ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ПІД ЧАС ЗАКУПІВЕЛЬ
ПАЛИВНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)**

**STATE OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF PROBLEM ISSUES OF OPERATIONAL
SUPPORT OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN CASES OF EMBEZZLEMENT
OF BUDGET FUNDS DURING THE PURCHASE OF FUELS AND LUBRICANTS
(BASED ON THE MATERIALS OF DISSERTATION RESEARCH)**

У статті визначено стану наукової розробленості проблемних питань оперативного супроводження кримінальних проваджень за фактами розкрадань бюджетних коштів під час проведення закупівель паливно-мастильних матеріалів.

Визначено, що проблематика оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері публічних закупівель отримала певне відображення у вітчизняних дисертаційних дослідженнях, однак її розробленість не є системною та комплексною. Зокрема, встановлено, що зазначені питання розглядалися у восьми дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук та одній докторській дисертації. Водночас дослідження мають фрагментарний характер і не враховують специфіку окремих видів закупівель, зокрема паливно-мастильних матеріалів, які характеризуються високим рівнем корупційних ризиків та складністю фінансових схем.

Встановлено, що проблематика оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері публічних закупівель була предметом дослідження у восьми дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук та одній дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Водночас питання оперативного супроводження кримінальних проваджень саме у контексті закупівель паливно-мастильних матеріалів у науковій літературі комплексно не досліджувалося.

Аналіз досліджень дозволив констатувати, що існуючі дисертаційні дослідження сформуvalи теоретичну основу для розуміння сутності оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері публічних закупівель, однак не забезпечили комплексного вирішення проблем оперативного супроводження кримінальних проваджень за фактами розкрадань бюджетних коштів під час проведення закупівель паливно-мастильних матеріалів.

Вказано на необхідність проведення подальших комплексних досліджень, спрямованих на розробку ефективної моделі оперативного супроводження кри-

© БАЛАБАН С.М. – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України (Дніпровський державний університет внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0001-5098-0770>

© МАХЛАЙ О.М. – кандидат психологічних наук, професор спеціальних дисциплін (Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького) <https://orcid.org/0000-0002-8201-3387>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

мінальних проваджень з урахуванням сучасних викликів, специфіки економічної злочинності та розвитку інформаційних технологій.

Ключові слова: протидія, взаємодія, виявлення, розслідування, документування, оперативне обслуговування, оперативне супроводження, злочин, розкрадання, кримінальне правопорушення, організована злочинність, працівник оперативного підрозділу, слідчий, Національна поліція України, публічні закупівлі, паливно-мастильні матеріали, бюджетні кошти.

The article determines the state of scientific development of problematic issues of operational support of criminal proceedings on the facts of embezzlement of budget funds during the procurement of fuel and lubricants.

It is determined that the issues of operational and investigative counteraction to crimes in the field of public procurement have received some reflection in domestic dissertation research, however, its development is not systematic and comprehensive. In particular, it was established that the specified issues were considered in eight dissertations for the degree of Candidate of Law and one doctoral dissertation. At the same time, the studies are fragmentary in nature and do not take into account the specifics of certain types of procurement, in particular fuel and lubricants, which are characterized by a high level of corruption risks and the complexity of financial schemes.

It is established that the issues of operational and investigative counteraction to crimes in the field of public procurement were the subject of research in eight dissertations for the degree of Candidate of Law and one dissertation for the degree of Doctor of Law. At the same time, the issue of operational support of criminal proceedings in the context of fuel and lubricant procurement has not been comprehensively studied in the scientific literature.

The analysis of the research allowed us to state that existing dissertation studies have formed a theoretical basis for understanding the essence of operational and investigative counteraction to crimes in the field of public procurement, but have not provided a comprehensive solution to the problems of operational support of criminal proceedings on the facts of embezzlement of budget funds during the procurement of fuel and lubricants.

The need for further comprehensive research aimed at developing an effective model of operational support of criminal proceedings taking into account modern challenges, the specifics of economic crime and the development of information technologies is indicated.

Keywords: counteraction, interaction, detection, investigation, documentation, operational service, operational support, crime, stealing, criminal offense, organized crime, operational unit employee, investigator, National Police of Ukraine, public procurement, construction industry, construction work, budget funds, confidential cooperation.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується суттєвим зростанням ролі публічних закупівель як одного з ключових інструментів забезпечення функціонування державного сектору економіки, зокрема в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Водночас значні обсяги бюджетних коштів, що спрямовуються на закупівлі, зумовлюють підвищений рівень криміногенних ризиків, пов'язаних із їх розкраданням, неефективним використанням та подальшою легалізацією (відмиванням) незаконно одержаних доходів.

Особливої актуальності набувають кримінальні правопорушення, пов'язані із закупівлями паливно-мастильних матеріалів, які характеризуються високою ліквідністю товару, складністю логістичних ланцюгів, значною варіативністю цін та широким використанням посередницьких структур. Такі обставини створюють сприятливі умови для формування складних корупційних схем, спрямованих на завищення вартості продукції, фіктивне документування господарських операцій та подальше відмивання коштів через фінансові інструменти та підконтрольні суб'єкти господарювання.

У цьому контексті особливого значення набуває ефективна діяльність правоохоронних органів, зокрема Національна поліція України, щодо виявлення, документування та розслідування зазначених кримінальних правопорушень. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє належна організація взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами, а також забезпечення ефективного оперативного супроводження кримінальних проваджень.

Практика свідчить, що саме на початковому етапі реалізації матеріалів оперативної розробки закладаються передумови успішного розслідування, формування належної доказової бази та забезпечення відшкодування завданих збитків. Водночас недостатній рівень координації між слідчими та оперативними підрозділами, відсутність чітких алгоритмів взаємодії, а також проблеми трансформації оперативної інформації у процесуальні докази суттєво знижують ефективність протидії злочинам у сфері публічних закупівель.

Додаткову складність становить необхідність дотримання вимог Кримінального процесуального кодексу України щодо допустимості доказів, що обумовлює потребу у належній легалізації результатів оперативно-розшукової діяльності та їх інтеграції у кримінальне провадження.

Незважаючи на наявність окремих наукових досліджень, присвячених питанням оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері публічних закупівель, проблематика оперативно-розшукової протидії злочинам за фактами розкрадань бюджетних коштів під час закупівель паливно-мастильних матеріалів залишається недостатньо розробленою. Зокрема, відсутні комплексні наукові підходи до визначення особливостей взаємодії слідчих та оперативних підрозділів на початковому етапі реалізації матеріалів оперативної розробки, не розроблено ефективних моделей такої взаємодії з урахуванням сучасних викликів та специфіки досліджуваної категорії злочинів.

У зв'язку з викладеним, обрана тема дослідження є актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах, оскільки її розроблення сприятиме підвищенню ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері протидії розкраданню бюджетних коштів, удосконаленню механізмів взаємодії між суб'єктами кримінального провадження та формуванню належного наукового підґрунтя для подальшого розвитку криміналістичної та оперативно-розшукової науки.

Теорія і практика свідчить, що одним із дієвих і традиційних напрямів удосконалення протидії кримінальним правопорушенням є покращення її теоретичного забезпечення, що досягається за допомогою приділення з боку науковців належної уваги [1, с. 66].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблемні питання оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням у сфері публічних закупівель були предметом досліджень таких вчених, як: Коряк В.В. «Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС України» (2012 р.); Дараган В.В. «Розкриття викрадань державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконанні робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту» (2012 р.); Сливенко В.Р. «Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель» (2012 р.); Нагачевський С.В. «Оперативно-розшукове виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель» (2013 р.); Часова Т.О. «Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель» (2015 р.); Брильов М.О. «Оперативно-розшукова протидія злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг» (2017 р.); Дараган В.В. «Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією» (2018 р.) – докторська дисертація; Федорчук Ю.В. «Оперативно-розшукова протидія розкраданню бюджетних коштів під час здійснення закупівель медичного обладнання та ліків» (2018 р.); Кучеренко В.А. «Оперативно-розшукова протидія розкраданню бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням» (2019 р.).

Аналіз вказаних досліджень вказує на те, що проблематика оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері публічних закупівель отримала певне відображення у вітчизняних дисертаційних дослідженнях, однак її розробленість не є системною та комплексною. Зокрема, встановлено, що зазначені питання розглядалися у восьми дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук та одній докторській дисертації. Водночас дослідження мають фрагментарний характер і не враховують специфіку окремих видів закупівель, зокрема паливно-мастильних матеріалів, які характеризуються високим рівнем корупційних ризиків та складністю фінансових схем.

Метою статті є визначення стану наукової розробленості проблемних питань оперативного супроводження кримінальних проваджень за фактами розкрадань бюджетних коштів під час проведення закупівель паливно-мастильних матеріалів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз стану наукової розробленості проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері публічних закупівель свідчить про наявність певного наукового доробку, який, однак, має фрагментарний характер і не охоплює повною мірою специфіку розкрадань бюджетних коштів під час закупівель паливно-мастильних матеріалів.

Зокрема, встановлено, що проблематика оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері публічних закупівель була предметом дослідження у восьми дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук та одній дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Водночас питання оперативного супроводження кримінальних проваджень саме у контексті закупівель паливно-мастильних матеріалів у науковій літературі комплексно не досліджувалося.

Пропонуємо розглянути вказані роботи на предмет вивчення в них проблемних питань оперативного супроводження кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері публічних закупівель.

Одним із перших системних досліджень у цій сфері є дисертація В.В. Коряк «Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС України» (2012 р.). У межах цього дослідження автором розглянуто окремі аспекти оперативного супроводження кримінальних справ, зокрема визначено форми взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування. Автор обґрунтовує доцільність виокремлення процесуальних та непроцесуальних форм взаємодії, а також неформальних (консультативних) форм співпраці. Значну увагу приділено питанням агентурно-оперативної роботи та її ролі у забезпеченні ефективного документування злочинної діяльності, що має безпосереднє значення для формування доказової бази [2].

Разом з тим, у дослідженні не отримали належного висвітлення:

- механізми трансформації оперативної інформації у процесуальні докази;
- особливості документування фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією доходів;
- специфіка оперативного супроводження саме економічних злочинів, пов'язаних із бюджетними ресурсами.

У тому ж році В.В. Дараган у дисертації, присвяченій розкриттю викрадень державних коштів у сфері закупівель на підприємствах залізничного транспорту, дослідив питання оперативного супроводження розслідування. Автор дійшов висновку про визначальну роль взаємодії слідчих та оперативних працівників на початковому етапі досудового розслідування. Водночас виявлено низку практичних проблем, зокрема тенденцію до необґрунтованого перекладення слідчими своїх функцій на оперативні підрозділи, що негативно впливає на ефективність оперативно-розшукової діяльності. Окрему увагу приділено питанням належного документування результатів оперативного супроводження та забезпечення відшкодування завданих збитків [3].

Водночас поза увагою автора залишилися питання, пов'язані з:

- стратегічним плануванням оперативного супроводження;
- алгоритмами взаємодії на різних етапах кримінального провадження;
- виявленням складних схем легалізації коштів через публічні закупівлі.

Важливий внесок у розвиток досліджуваної проблематики зробив С.В. Нагачевський, який у 2013 році дослідив питання оперативно-розшукового виявлення та документування злочинів у сфері державних закупівель. Автором обґрунтовано необхідність застосування комплексу оперативно-розшукових, оперативно-технічних заходів і негласних слідчих (розшукових) дій для нейтралізації протидії з боку підозрюваних, у тому числі за наявності корупційних зв'язків. Запропоновані підходи щодо використання негласного апарату, проведення прихованого спостереження та документування протидії мають практичне значення для організації оперативного супроводження [4].

Разом з тим, дослідження автора не охоплює:

- питання взаємодії у контексті фінансового моніторингу;
- використання аналітичних інструментів для відстеження грошових потоків;
- специфіку оперативного супроводження у випадках багаторівневих схем легалізації доходів.

Суттєвий внесок у дослідження взаємодії слідчих та оперативних підрозділів здійснила Т.О. Часова. У її роботі сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення організації взаємодії під час досудового розслідування злочинів у сфері державних закупівель. Зокрема, авторка обґрунтовує необхідність ширшого використання можливостей оперативно-розшукової діяльності при плануванні слідчих (розшукових) дій, залучення спеціалістів до проведення оглядів, а також удосконалення положень Кримінальний процесуальний кодекс України щодо проведення окремих процесуальних дій. Важливими є також пропозиції щодо організації негласних слідчих (розшукових) дій та необхідності нормативного врегулювання взаємодії підрозділів оперативно-технічного забезпечення [5].

Однак у дослідженні авторки недостатньо розкрито:

- тактичні особливості оперативного супроводження у конкретних видах закупівель;

- проблеми доказування у справах про легалізацію коштів;
- питання інтеграції оперативної та фінансово-аналітичної інформації.

Комплексне теоретико-прикладне дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель здійснено у докторській дисертації В.В. Дараган (2018 р.). Автор визначає особливості оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження, зокрема акцентує увагу на необхідності спеціалізації слідчих, використанні оперативної інформації на всіх етапах розслідування, а також проведенні комплексу заходів оперативного (ініціативного) пошуку з метою встановлення активів та забезпечення відшкодування завданих збитків [6].

Попри значну наукову цінність, дослідження В.В. Дарагана не містить:

- деталізованих моделей оперативного супроводження для окремих категорій закупівель;
- аналізу сучасних схем розкрадань бюджетних коштів через закупівлі паливно-мастильних матеріалів;

– рекомендацій щодо використання цифрових інструментів аналізу даних.

Поряд із зазначеними дослідженнями, аналіз дисертацій В.Р. Сливенко, М.О. Брильов, Ю.В. Федорчук, В.А. Кучеренко, А.М. Меденцев та Ю.С. Долиновський свідчить про те, що питання оперативного супроводження кримінальних проваджень у сфері публічних закупівель у них не були предметом самостійного дослідження. Водночас окремі положення цих робіт можуть бути використані для формування теоретичних засад досліджуваної проблематики.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що існуючі дисертаційні дослідження сформували теоретичну основу для розуміння сутності оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері публічних закупівель, однак не забезпечили комплексного вирішення проблем оперативного супроводження кримінальних проваджень за фактами розкрадань бюджетних коштів під час проведення закупівель паливно-мастильних матеріалів.

Висновки. Таким чином, сучасний стан наукової розробленості проблем оперативного супроводження кримінальних проваджень у сфері публічних закупівель характеризується наявністю окремих теоретичних напрацювань, але відсутністю системного підходу до вирішення цієї проблеми. Особливо це стосується розслідування розкрадань бюджетних коштів під час закупівель паливно-мастильних матеріалів.

Зазначене обумовлює необхідність проведення подальших комплексних досліджень, спрямованих на розробку ефективної моделі оперативного супроводження кримінальних проваджень з урахуванням сучасних викликів, специфіки економічної злочинності та розвитку інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Ганжа А.А. Науковий генезис проблеми протидії оперативними підрозділами ОВС України діяльності організованих злочинних груп, які готують вчинення крадіжок із квартир громадян. *Право і безпека*. 2013. № 3 (50). С. 65-67.
2. Коряк В.В. Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: НАВС, 2012. 19 с.
3. Дараган В.В. Розкриття викрадань державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконанні робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.09. ДДУВС. Дніпропетровськ, 2012. 20 с.
4. Нагачевський С.В. Оперативно-розшукове виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 20 с.
5. Часова Т.О. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: ХНУВС, 2015. 20 с.
6. Дараган В.В. Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією: Автореф. дис. ... д.ю.н.: 12.00.09. Харків: ХНУВС, 2018. 40 с.

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026